URSZULA MARKOWSKA-MANISTA¹

Anna Odrowąż-Coates, *Socio-Educational Factors and the Soft Power of Language: The Deluge of English in Poland and Portugal*, Lexington Books, Rowman & Littlefield, New York 2019, ss. 188

W 2019 roku na międzynarodowym rynku wydawniczym ukazała się w języku angielskim ważna monografia naukowa: *Socio-Educational Factors and the Soft Power of Language: The Deluge of English in Poland and Portugal*. [Socjo-educacyjne czynniki i miękka władza języka: potop języka angielskiego w Polsce i Portugalii].

Książka jest zwieńczeniem kilkuletnich badań autorki realizowanych w ramach projektu NCN Miniatura „Język angielski w przestrzeni publicznej – między inkluzją a ekskluzją społeczną. Badania pilotażowe w Polsce i w Portugalii”. Badania były realizowane w 2017 i 2018 roku w oparciu o pogłębione analizy literatury z obszaru nauk społecznych i humanistycznych oraz podczas eksploracji terenowych w Polsce i w Portugalii. Miały one na celu zidentyfikowanie głównych beneficjentów powszechnego używania języka angielskiego z różnych środowisk socjoekonomicznych w Europie.

Autorka prezentuje w swojej książce oryginalne nielingwistyczne podejście do przyswajania języka oparte na neostrukturalizmie, skoncentrowane na pozytywności strukturalnej oraz strukturalnych aspektach tego, w jaki sposób język jest wykorzystywany w ideologii i związany z procesami inkluzji oraz wykluczenia opartymi na językowych relacjach władzy. Temat podniesiony przez Odrowąż-Coates koncentruje się wokół nierówności społecznych, ich językowej repro-

¹ Urszula Markowska-Manista, Wydział Pedagogiczny, Uniwersytet Warszawski, Polska, e-mail: u.markowska-ma@uw.edu.pl, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0667-4164>.

dukcji w odniesieniu do systemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem rządomyślności i miękkiej władzy, dając interdyscyplinarny i pogłębiony wgląd w postawiony w tytule problem.

Dane empiryczne, które zaprezentowano w monografii, pochodzą z badań zrealizowanych w przestrzeni dwóch europejskich stolic: Warszawy i Lizbony. Zostały one zebrane przy pomocy jakościowego badania opinii wśród 564 uczestników i w oparciu o 54 jakościowe wywiady eksperckie. Wywiadom towarzyszyły obserwacje autoetnograficzne i etnografia wizualna oparta na fotografiach, mające na celu zidentyfikowanie krajobrazów językowych w Lizbonie i Warszawie.

Monografia składa się z wprowadzenia, dziewięciu rozdziałów oraz zakończenia, bibliografii i indeksu. Książka podzielona jest na krótkie rozdziały teoretyczne, którym towarzyszą prezentacje danych. Tematyka rozdziałów dotyczy: ram teoretycznych pracy i pozycjonowania języka w Polsce oraz Portugalii, metodologii ze szczególnym omówieniem etnografii instytucjonalnej, języka i dyskursu, językowej walki o władzę, hierarchii języka i hierarchii społecznej, pozycjonowania społecznego i dywersyfikacja klas, (prze)wrotu (zwrotu) językowego, walki społecznej i danych empirycznych oraz języka, aspektów dotyczących płci i pozycjonowania społecznego.

Autorka na kartach książki przybliży meandry ekspansji języka angielskiego w ujęciu politycznym i społecznym w Europie. Proces ten ukazany jest z jednej strony jako pozytywny aspekt globalizacji, z drugiej zaś jako pewne niebezpieczeństwo związane z praktykami i mechanizmami wykluczania jednostek i grup społecznych z krajowego i międzynarodowego obiegu komunikacyjno-społecznego. Odrowąż-Coates, odnosząc się do dyskursu publicznego i indywidualnych doświadczeń badanych, przybliży aktualny trend dotyczący przybierającej na sile hegemonii języka angielskiego we współczesnym kontekście europejskim oraz jego społeczne implikacje. Jako główny cel badań autorka wymienia ujawnienie wielokierunkowych mechanizmów odpowiedzialnych za trwającą zmianę – ewolucję językową w przestrzeniach publicznych w Polsce i Portugalii. Badaczka pisze, że empiryczna część badania miała na celu sprawdzenie hipotezy, która wskazuje, że „znajomość języka angielskiego stała się czynnikiem w produkcji i reprodukcji struktury społecznej” (por. Bourdieu w: Odrowąż-Coates, 2019: xi). Autorka skoncentrowała się więc w swoich analizach na relacjach pomiędzy badanymi grupami społecznymi i ich podejściem oraz nastawieniem do języka angielskiego w korelacji z ich statusem społecznym i przywilejami edukacyjnymi.

Badania pomagają czytelnikowi zrozumieć w jak sposób, przy pomocy jakich mechanizmów miękka władza (soft power) może być powiązana z językiem i polityką językową danego państwa. Ponadto, jak pisze autorka, jej celem było

wskazanie upodmiotawiających i pozbawiających władzy aspektów tej zmiany językowej oraz środków reprodukcji pozycyjności języka, a także kryteriów autopozycjonowania języka w ramach „miękkiej władzy” (Odrowąż-Coates, 2019: ix).

Badanie to ma istotny wpływ na zrozumienie tego, jak miękka władza może być powiązana z językiem i polityką językową skierowaną do całego społeczeństwa, jak i jego poszczególnych grup. Autorka wychodzi z krytycznego nurtu w badaniach społecznych i wykorzystuje w swojej pracy metodę badań etnograficznych. Stosując etnografię instytucjonalną z wykorzystaniem różnorodnych technik i narzędzi badań, przedstawia ukryte reprezentacje władzy i ich uwarunkowania socjokulturowe widoczne w praktykach językowych i ujawniające się poprzez język. Poprzez uchwycenie płynnych kategorii związanych z językiem jako narzędziem komunikacji oraz zaktualizowanie kategorii stratyfikacji społecznej poszerza i redefiniuje dyskursy władzy symbolicznej powstające przez i w oparciu o język angielski.

Ciekawym i ważnym wątkiem w książce jest głos badaczki, która identyfikuje się z badaniem, gdyż jej dorosłe życie osobiste, rodzinne i doświadczenia zawodowe są ściśle powiązane z przyjęciem języka angielskiego jako języka drugiego (kluczowego w komunikacji) w przestrzeni domu rodzinnego i w codziennej pracy akademickiej (dydaktycznej, badawczej i naukowej).

W celu zapewnienia naukowej uczciwości realizacji badań oraz jako źródło dodatkowych informacji o kwestiach kulturowych i procesie badawczym autorka zaprezentowała trudności techniczne i metodologiczne napotkane na różnych etapach badań w procesie badawczym w wielojęzycznej przestrzeni komunikacyjnej.

W publikacji badaczka wieloaspektowo omawia temat ekspansji języka angielskiego oraz zagadnienie statusu języka angielskiego we współczesnych czasach w dwóch krajach: w Polsce i w Portugalii. Język angielski – wcześniej jeden z języków obcych w obu krajach, rozumiany jest tu (współcześnie) jako kluczowy faktor kształtujący status społeczny i stanowiący o zawodowym „być albo nie być” grup i społeczności będących częścią globalnej wioski.

Książka Anny Odrowąż-Coates wnosi istotny wkład do współczesnych nauk społecznych, a w szczególności do interdyscyplinarnych badań nad językiem w ujęciu socjologicznym, socjolingwistycznym i pedagogicznym. Monografia wpisuje się w sposób bardzo konstruktywny we współczesne międzynarodowe debaty dotyczące polityk językowych, różnorodnych kontekstów miękkiej władzy, która może być powiązana z językiem i polityką językową i kreować nowe socjo-edukacyjne wykluczające bądź włączające rzeczywistości.

Autorka pokazuje, że funkcjonujemy równocześnie w wielu równoległych, językowo i społecznie skonstruowanych światach, w których wzrastają nierów-

ności społeczne i trwa proces reprodukcji systemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem *rządomyślności* i miękkiej władzy. Książka Anny Odrowąż-Coates otwiera pole do dalszych badań dotyczących roli obcego, nienarodowego języka (angielskiego) w codziennych praktykach wychowawczych i edukacyjnych młodych pokoleń Europejczyków oraz w relacjach zawodowych i dyskursie społecznym. Autorka prowokuje do stawiania dalszych pytań związanych z polami inkluzji oraz wykluczania społecznego opartymi na językowej hegemonii i językowo konstruowanych relacjach władzy w coraz bardziej różnicującym się świecie społecznych i kulturowych znaczeń, w których przegrywa ten, kto symbolicznie i w praktyce „milczy” w dominującym języku obcym (tutaj w jęz. angielskim).